

Füred és vendégei 1838 egy nyári hetében

Péntek délelőtt még szokott napi hivatali munkáját végzi Károlyi György gróf pesti irodájában: szerződést készít Koppélyvel, a kor híres fővárosi gabonakereskedőjével nagyobb tömegű zab szállítására, levelet ír a grófnak, lakására viteti át a grófné drágaköveit. A délutánt ezúttal egy Pesten időző vidéki rokon foglalja le: vele megy este színházba is. De amikor hazafelé sétálva, évtizedes szokás szerint csillagot keresve, feltekint az égre, bizonyára a szokottnál aggodalmasabban szemléli a borús, csillagatlan éjszakát. Mert úticsomagja már ebéd utántól fogva készen áll: másnap hajnalban barátjával, Vörösmartyval együtt útnak indulnak majd, úgy, ahogy azt két nappal előbb, a költő lakásán már megbeszélték. „Ott értekeztünk a Füredre menetel felől” — jegyezte fel naplójában e napon.

1. A naplóíró, aki másnap, 1838 július 21-én, szombaton reggel már 4 óraker talpon van, s az éjszakai zivatar után derültre változó, enyhe, portalan, nyári hajnalon kilép az Üllői úti egyemeletes Károlyi ház kapuján Bártfay László, gróf Károlyi György titkára, a Magyar Tudós Társaság történeti osztályának és a Kisfaludy Társaságnak tagja, a kor fővárosi irodalmi és kulturális életének egyik jelentékeny tényezője. Nem irodalmi vagy tudományos munkálatai révén: a bontakozó új magyar kultúra megtisztelő rangjai nem néhány halvány versét, elbeszélését vagy kétségtelenül nagy szorgalommal végzett jogtörténeti és heraldikai anyaggyűjtését illették. — Az abauji, valószínűleg szegény kismemesi családból származó ügyvéd és grófi titkár azzal válik jelentős és megbecsült tagjává kora pesti irodalmi életének, hogy a 20-as évek közepétől fogva lakása annak az irodalmi körnek válik központjává — ő maga és felesége pedig kivételes emberi egyéniségükkel a kör összetartóivá —, mely már az új magyar irodalmat jelenti a reformkor kibontakozásának e döntő szakaszában. Ismerjük a lakást: Orlay Petrich Soma Kisfaludy Károly és Kazinczy 1828 február 28-i találkozását ábrázoló képe, nyilván a szemtanúk visszaemlékezése alapján rekonstruálja e tipikusan polgári, biederme-

yer környezetet. Lantlábú bútorok, szépen hajlott oromzatú szekrény, a falon aranyrámás arckép, a sarokban simavonalú porcelán kályha, s az asztal körül, a jelenet két főalakja körül a résztvevők, a baráti kör jelenvolt tagjai: Bajza, Fenyery, Helme-czy, Toldy, Szemere, Kiss Károly. S a kép sarkában, az asztalnál Szemerével ülő háziasszony háta mögött, Vörösmarty balján a házigazda áll: okos pillantású, körszakállas, fiatal férfi, választékos polgári öltözetben; — szinte az egyetlen kép ez, mely megőrizte számunkra arcának vonásait.

2. Egyéniségéről, házának baráti és művelt légköréről, a magyar irodalom és kultúra munkásaival szemben tanúsított áldozatkészségéről kortársai állítottak szép emléket: még életében hozzá írott leveleikben, vagy már 1858-ban bekövetkezett halála utáni visszaemlékezésekben, emléksorokban. A körülötte kialakult körnek s benne személyének jelentőségét az irodalomtörténet tartja számon méltó megbecsüléssel. Am egyéniségének és tevékenységének mindennél hübb képét ő maga hagyta ránk azokban a sűrűn, apróbetűsen, de igen tisztán és kalligrafikusan írott füzetekben, melyek — egy, nyilván életének egész folyásán át végig vezetett napló töredékeiként — élete hat esztendejéről (1833—1841, 1849—1850), talán csak a véletlen folytán ránk maradtak.

Bártfaynak e napról-napra vezetett feljegyzései nem őriztek meg számunkra jól éltalált portrékat, vagy akár csak jellemző apróságokat is e kis kör tagjairól, a kor irodalmi életéről: első olvasásra száraz, darabos és egyhangú olvasmány ez. Inkább aféle tevékenységi kimutatásnak, emlékeztetőnek hat a napi események, hivatali felek, rokonok, vendégek, barátok neveinek, a látott színházi előadások címeinek egyszerű, csak szükséguán tárgyias megjegyzésekkel kommentált felsorolásával, melyet csak néha szakít meg egy-egy kitérő, epizód, vagy egy hosszabb utazás részletesebb leírása. Alaposabb és huzamosabb olvasás után azonban egyszerre megérezzük, hogy az egyhangú és száraz sorok és adatok mögött ennél lényegesen több, fontosabb rejtőzik: az új magyar irodalom, a születő magyar

polgári kultúra hétköznapjait látjuk itt megelevenedni. Nem ihletben égő alkotókat és az alkotásokat, nem a nagy terveket és a magvas gondolatokat, az Akadémia vagy a Kisfaludy Társaság ünnepélyes üléseit, — hanem magát azt a kevésbé látványos és néha már egyhangú, napról napra gördülő életet: írók, dilettáns irodalmárok vagy egyszerűen irodalomszerető emberek gyakori, sokszor csak szürke és jelentéktelen találkozásait színházban vagy egymás otthonában —, mindazt, ami tulajdonképpen alapja minden úgynevezett irodalmi életnek. Bártfay naplójában ennek a légkörét kapjuk meg és észlelhetjük számtalan apró, sokszor önmagában kisszerű vagy éppen jelentéktelen összetevőjében. A légkört, mely végül is — nem utolsósorban ennek az irodalomnak politikailag is haladó törekvéseivel állandó kölcsönhatásban, attól is befolyásolva — megteremti azt a hátteret és környezetet, mely igazi irodalmi létté felnöve végül is valóban talajává válhat (és válik is) a kor művészileg és politikailag egyaránt haladó irodalmi alkotásainak. Bártfay sokszor száraz és egyhangú naplója ezeknél a mindennél fontosabb irodalmi hétköznapoknak páratlanul jellemző dokumentuma és tükrö. Éppen e szempontból nézve érdemel részletesebb és elemzőbb igényű, nemcsak egyes adatait, hanem a naplót önmagát egészében is vizsgálatot és feldolgozást.

3. A napló alább közlendő részlete is ennek, a haladó politikai gondolkodással is párosult reformkori irodalmi életnek idézi egy epizódját: Bártfay Vörösmarty társaságában eltöltött balatonfüredi hetét, benne mellékalakokként a főleg pestiekből álló, politikai vagy irodalmi ízlésük és érdeklődésük révén rokonérzelmű vagy éppen a barátság szálai-
val is egymáshoz kapcsolt társaság tagjaival. Személyeik bemutatása s az itt eltöltött hétnak és programjának leírása így nemcsak Vörösmarty életéhez jelent balatoni vonatkozású adalékot; — és nemcsak egy jó megfigyelőképességű fürdővendég személyével meglátott és feljegyzett újabb vonásokat a reformkor balatoni fürdőéletének, vagy a tihanyi táj romantikájának képéhez. Jellemzően mutatja be emellett egyrészt azt is, amit a magyar közélet — s benne a főváros irodalmi érdeklődésű értelmisége — számára ezekben az években Füred már jelentett. Másrészt pedig (elsősorban éppen Vörösmarty — részben Bártfay — példáján keresztül) segít megérteni a balatoni táj szemléletének s a hozzájuk fűződő irodalmi asszociációnak bizonyos — nem kevésbé jellemző — változását is.

Mert ami a füredi hetet: Füred és Tihany rajzát és benne Vörösmarty napjait illeti, — az, úgy véljük, nem igényel további kommentárt; önmagáért beszél. Bártfay máskor szükséztől és száraz naplója e napok leírásánál nemcsak megbővül, de meg is elevenedik, meg is színesedik. A sétányon vagy a kút körül nyüzsgő sokaságban, naplója nyomán, az írón és Vörösmartyt kívül alaposabb vizsgálattal még mások is felismerhetőkké válnak: az irodalom pesti barátai vagy éppen művelői, a nemesi reformpolitika, az ellenzéki mozgalom egyes jellemző szereplői. Olyan körök, melyek nagyrésztben fedik is egymást és melyeket — ha e fedés nem lenne éppen tökéletes — a Vörösmarty személye iránti tisztelet s az általa képviselt és megtestesített irodalmi és politikai felfogás vállalása mégis szorosan összekapcsol.

4. Egyesekkel közülük már Bittly úr július 21-én reggel Füredre induló kocsiján találkozunk is. A kocsin legelőül ülő 25 éves ifjú Szekrényessy József, Andrassy György gróf, majd Széchenyi mellett jurátus, az utóbbi ajánlatára lesz majd a Nemzeti Kaszinónak, később a pesti Lovaregyletnek titkára. Emellett azonban amatőr irodalmár is, akinek a budai Színpad 1832-ben és 1834-ben már egy-egy vígjátékát is bemutatta. (Házassága is ebben az irányban viszi tovább Négy év múlva a Regélő által „lelkes magyar honleány”-ként aposztrofált zadjeli Schlachta Etelkát veszi feleségül. Ő az első magyar nőírók egyike, Soproni társadalmi élete magyarosításának egyik lelkes szóvivője, kinek a Soproni-Vasi Szeder Egyet első női részvényjegyzőjeként tanusított kezdeményezése Széchenyi elismerését is kivívta.) — A fürdőidény derekán vendégekkel zsúfolt Füreden Stuller Ferenc ajánlja fel Bártfaynak átmenetileg szobáját: szintén régebbi ismerős. A fiatal ügyvéd s jeles gyorsíró az 1832—36. diétán Kossuth közeli munkatársa volt; az Országgyűlési Tudósítások szerkesztésében; később Batthyány Lajos mellett dolgozik: 1848—49-ben mint az Országos Honvédelmi Bizottmány titkárát látjuk majd viszont. — Lendvayt, a reformkor neves színészét (kivel megérkezésük délutánján már együtt sétálnak a park kacskaringós útjain) nem kell bővebben bemutatni. — Szabó Dávid, akivel másnap Vörösmartyt kísérve Arácsra sétálnak, még csak 30 éves: mádi születésű, éppen e hónapokban avatott fiatal orvos, később Szabolcs vármegye tisztiorvosa lesz, de pesti orvostanhallgatóságának éve alatt ő is bőven áldoz az irodalom műzsáinak. 1831—1838 között majd minden

pesti irodalmi és tudományos vállalkozásban (Koszorú, Rajzolatok, Divatlap, Tudományos Gyűjtemény, Athenaeum, Tudománytár) jelennek meg versei, értekezése az olasz színiirodalomról, útképei: — a Regélő egy drámatörredékét is közli. — Tihanyi kirándulásuk útítársai között ott találjuk Benyovszky Pétert, a kor legjelesebb magyar haladó ügyvédjét, nagy politikai perek ismert szakértőjét és védőjét, Wesselényinek (a Bártfay ház kedves vendégének) éppen folyamathoz levő felségsértési perében ténylegesen legfőbb ügyvivőjét Vörösmarty mellett, mint Bártfay naplójában elég jól érzékelteti, e napon ő a társaság második vezéregyénisége. — Salamon, akinek kocsiján ezen a kiránduláson Vörösmarty és Bártfay utazik, nyilván azzal az alapi Salamon Lajossal azonos, aki ez évben 26 éves fejjel, pozsonyi jurátusként egyik megszervezője az ellenzéki ifjúságnak, aki 1837-ben Fejér megyében már kísérleteket tesz a konzervatívok megyei pozícióinak megingatására, aki 1848-ban a váli kerület képviselője lesz, harcol Ozoránál, 49-ben Aradig követi a kormányt. 1863-ban az Almássy-féle összeesküvésben is részt vesz, 101 napig az Újépület börtönének foglya. Hajnik Károly, a másik kocsis utasa, Stuller társa, a kor másik jeles magyar gyorsírójaként az 1834. évi Wesselényi kezdeményezte, majd betiltott Erdélyi Országgyűlési Tudósító szerkesztésében. Majd Kossuth közeli munkatársa az Országgyűlési Tudósításoknál, unokatestvére az ugyancsak ehhez a körhöz tartozó Hajnik Pálnak, 1848/49. budapesti rendőrfőnökének. S még a tihanyi apátúrról, Brestyenszky Adalbertől (különben jónevű matematikus: matematikai tankönyvek írója és a Magyar Tudós Társaság tagja) is kiderül, hogy egy évvel azelőtt, még győri tanár korában maga is belekötődött az irodalomba, Kotzebue: „Az óra és a mandolatorta” című darabját fordítva le az ottani leánynevelő intézet előadása számára.

De a naplót olvasva a rokonérzelműek és ismerősök köre napról napra tovább tágul: a kirándulás másnapján a sétatéren beszélgető társasághoz ismerősként csatlakozik Sztanikovszky, Tolna megyei főjegyző, az ottani ellenzék jeles harcosa. Ő 1848-ban Tolna megye főispánja lesz, hasonlóan a sétálókhöz utóbb csatlakozó Dubraviczky Simon Pest megyei másodalispánhoz, az 1832—36. évi országgyűlésen a megye reformer állásfoglalású első követéhez, kit 1848-ban Nógrád megye főispánjának nevez majd ki a felelős minisztérium. A társasághoz utolsónak, Bártfay elutazá-

sának délelőttjén csatlakozik Tóth Lőrinc, ebben az évben diplomát szerzett ifjú ügyvéd (főrangú családok ügyvivője, a Károlyiakkal szintén szoros kapcsolatban álló Gorovénak, a későbbi 67-es miniszternek barátja.) Ő egy éve első titkára a Kisfaludy Társaságnak, Vörösmarty modorában maga is eddig már három szomorújátékot írt. Később, 1848-ban elnöki titkár Deák minisztériumában, 1849-ben Vukovich államtitkára, akit csak az idejében érkezett kegyelem ment meg a már kimondott halálos ítélet súlya alól. 1848 után ő lesz az összeomló Vörösmarty egyik legbuzgóbb támasza, segítője. Még később a kör leghosszabb életű, még a XX. századot is megért tagjaként a Kuria tanácselnöke. Felbukkan a napló hasábjain Kisfaludy Sándor alakja is: nyájasan beszélgetnek Bártfayval — de az öreg Himfy már érezhetőleg távol tartja magát ettől a generációtól.

5. De e hét füredi fürdővendégeinek neveit nemcsak Bártfay naplója őrizte meg számunkra: a látogatás után alig három héttel már a titkosrendőrség bizalmas tájékoztató jelentésében, az un. Informations Protocoll-ban is olvashatunk róluk. A Bártfay naplójában felsorolt s fent ismertetett nevek jórésztét megtalálhadjuk itt még az ifjú gróf Rádayt is, aki a napló szerint arra jön rá, hogy a vízről a füredi hegy is visszaveri a hajóról hangzó hangokat; — rajtuk kívül felsorolja a jelentés Patayt, Csányit (49 későbbi közlekedésügyi miniszterét és vértanuját), Fiáth Ferencet, Puteány bárót, a zalai Dóryt: együttesen, mint az ellenzék vezetői szerepelnek, akik Füreden e napokban mintegy titkos megbeszélésre gyűltek össze. Vörösmartyról külön is megjegyzik, hogy azt tanácsolta: az ellenzék a következő országgyűlésen a szólásszabadságon esett sérelmek, Kossuth és Lovassy bebörtönöztetésének felvetésével kezdje támadását: az országgyűlésről kizárt követeket válasszák meg újból, — még annak árán is, hogy az országgyűlést az uralkodó esetleg feloszlatja.

Valóban tudatos tanácskozás szándéka vezette-e Vörösmartyt és társaságát Füredre, vagy merő véletlen hozta össze őket itt a gyógyforrás tövében? Nem tudjuk, valószínűnek mégis inkább az utóbbi feltevést tartjuk. Füred ezekben az években már olyan hely, ahol minden hátsó gondolat nélkül és természetesen (s még valamely tárgyalás tényleges szándékával is feltűnés mentesen), gyűlhetnek össze azok, akik a fővároshoz viszonylag közel, egy idilli táj békéjében akarták élvezni a polgáriás fürdőélet örömeit, melyeket különben csak drága külföldi

fürdőkben találhattak volna fel, ahová utazni és ahol élni sem pénzük, sem megfelelő szabad idejük nem volt. Mert Vörösmarty, barátai és itt köréjük csoportosuló ismerőseik mind ebből a rétegből valók: diákok, kezdő értelmiségiek, vagy ha már szilárdabb pozíciót élveznek is (mint Bártfay vagy Benyovszky), napi munkájuk mégsem engedi meg számukra a hosszabb, erszényük pedig a költsége-sebb távollétet. Ez az a réteg, mely a füredi fak alól gyanakodva gondol a távoli, híres cseh és osztrák fürdőket vagy Itália városait járó arisztokratákra. Ez hozta ide saját hazai színi műzsáit a 30-as években épült egyszerű színházépületbe. Ennek számára az irodalom is legalább annyira a politizálás egyik álcázott, de legalább lehetséges formája, mint amennyire művészi hajlamaik formabontása. S ez csatlakozott előbb-utóbb szükségszerűen nyíltan és aktívan is a politikai reformmozgalomhoz. Füredre járni kezdetben egy szinte pontosan meghatározható társadalmi réteg lehetősége volt. Amikorra e réteg szava a politikában már egyre hangosabbá és mértékadóbbá vált, az idejárás bizonyos rétegeknek lassan politikai állásfoglalását is kezdi kifejezni. A titkosrendőrség ezt érzi, amikor a földényben megfigyelt küld Füredre és abban, amit Vörösmartynek és társainak a jelentés írója szájába ad, kétségtelenül sok igazság is lehet. Csak azt nem látjuk valószínűnek, hogy ilyen nézetek hangoztatásához ekkor már okvetlenül valamely titkos megbeszélés alkalma lett volna szükséges. Abban a rétegben, mely Füred közönségének ekkor láthatóan mintegy szociális bázisát képezte, az ilyenféle vélemények voltak a természetesek s a mindennapiak. Ugyanúgy, mint azokon a régi és nem kevésbé jeles hegyaljai szüretéken, melyeken évtizedek óta Felső-Magyarország nemessége gyűlt össze ellenőrizhetetlen és kötetlen egyházpolitikai vagy politikai megbeszélésekre. Bár ezek a polgárosodás terjedésével e korra már ott is részben a fürdőéletnek engedik át a tért. A politikai vélemények mennyivel szabadabban és megfontolatlanabban hangoztak el akkor, mikor nagyobb tömegben együtt lévén, megérezhették saját erejüket és morális igazságukat, melyet egy olyan férfiú jelenléte és csatlakozása hitelesített, mint Vörösmarty volt!

6. Füred így kibontakozó társadalmi és politikai funkciója — mely valahára megérdemelné a komoly történeti és szociológiai elemzést is — jellegzetesen tükröződik a fürdőtelep e korban épült magvának kedvesen kisszerű és meghittten kellemes alaprajzi és építészeti arányain. Azt mintegy rokon-

ná téve e réteg a Bártfay lakást idézően nem fényűző, de mégis lakályos, nyájas és derűs biedermeyer bútorokkal berendezett vidéki kúriával vagy városi lakásaival. A szerény, dísz nélküli, de mégis ízléses magyar ruhák éppoly otthonosan illenek Füred sétányaira. Mindez természetszerűen visszahat látogatóira is, nemcsak a politikai nézetek szabadabb hangoztatásában, hanem a tájhoz való viszonyában, a tájhoz fűződő művészi asszociációban is. Berzsenyi egy emberöltővel előbb az árkádaihoz hasonlított balatoni tájban Keszthely grófi isteneinek árnyékából, a gazdag palotát lakó királyi szabadságot látja, s a szent törvénynek a kunyhó lakosai fölé védően kiterjesztett jobbkezeit. Kisfaludy Sándor a táj elévült, jómódú nemességének badacsonyi szüreti asztala mellől e kunyhókat csupán mint egy biedermeyer tájkép kellekeit észleli. Vörösmartyban Füredről, a reformmozgalom embereinek: polgárosulni akaró középnemességnek és teret kívánó, elkeseredett értelmiségijeinek köréből nézve a táj képe a szociális felelősségérzetét ébreszti fel. Négy évvel itt leírt látogatása előtt, „A füredi szívhalászat” című, különben kevésbé sikerült beszélyében ad hangot ennek az érzelmenek. „Kies a szó, mely legjobban illik rá” — mondja a tájat csodálva barátainak a külföldet megjárt és most hazakerkezett ifjú nemes. „Környéke olyan, mint egy derült arc, melynek nyílt felhőtlen homlokát borág koszorúzza, s ez a Balaton, kettéosztva félszigete által, a legtisztább szem, mely valaha egékbe tekintett. S nem itt van-e a horáról s költőjéről kétszeresen classicus Badacson? nem ide szögellik-e a romladék Szigliget s elhunyt nagy Festetics Keszthelye? s annyi megénekelte regényes várhegy a Szomszédtságban? S midőn ezek mellett még borvíz is buzog fel, a mely enyhítő s kellemetes, s azt oly nép fiaj rajozná körül, kiknek lángoló keblök s hazáért ver; uraim egy ily környék akármi ország fiának is érdekes lehet... Egyébiránt... nem csupán a föld, hanem legfőképp lakóinak szelleme tesz az országot. S ha ezen pillanatnyi lelkesedését korunknak kivesszem, Magyarország földje sokkal fölébb áll a világ lajstromán, mint nemzete, melyről alig tudhatni valamit. A legszebb, a legvirítóbb tájakon nagy részint butaság s henyeség tanyáznak, s a néptelen pusztákon egy-két büszke lak csufolni látszik inkább, mint ékesíteni a falut, melynek nyomorú viskóitól környékezve van... Magyarország gyermeke, mely megvénult anélkül, hogy szenvedései hidegebbé, tapasztalásai okosabbá, s évei tiszteletessé birták volna tenni. A két szélső

kornak nem bír semmi egyebével, mint gyarló-ágaival. Egy van mi megmentheti: levetni balitéletek hieroglypháitól tarka bőrét; s megifjodni, mint a kígyó szokott s talán még hosszú s boldog életű lesz." Az idézet talán hosszú, de a rendkívül jellemző gondolatmenet önmagáért beszél. Négy év után jellemzően egészíti ki a Bártfay által feljegyzett kis epizód: a költő az apátság tövében olvastatja a visszhangba kiaháló parasztgyerekeket. A tihanyi kirándulás az útitársak számára sem csupán fürdői időtöltés. Az apátság altemplomában, a remetebarangokban már nem csupán Himfy németből átvett lovagtörténeteinek díszleteit, hanem azokat a valóságos előidőket keresik és idézik, melyek ezekben az években a költészet színeiben ragyogva, de egy nemzeti politika nyelvén is beszélve Vörösmarty eposzaiból ébresztik a nemzetet.

7. Hét nap mindössze, amit Bártfay ekkor Füreden tölt, — az Anna-bál délelőttjén történt hirtelen elutazása megfoszt bennünket a ünnepély az ő okos szemével meglátott képétől. Alaposabban megvizsgálva e hét nap feljegyzéseiben megörökített élményeket, az élénk fürdőélet kulisszái között e rövid idő alatt is a kor haladó magyar társadalmának jellegzetes típusai vonulnak fel. S talán újabb színekkel is járul a korabeli Füred eddig inkább csak a magyar biedermeier idillje által dominált képéhez. Bártfay naplójából meglátjuk a fürdő új társadalmi-politikai funkcióját, s azokat a tényezőket is, melyek a funkciót kialakították és éppen ezekben az években fenntartották. Dicséretére az író jó és éles szemének s indokaként feljegyzései közzétételének.

Felesége és nevelt leánya kíséri el a gyorskocsihoz. Lakásuk kapuján kilépve először Vörösmarty-ért mennek: 5 órakor együtt kelnek át csónakon Budára. A hajóhid fejéhez közel fekvő, a Hét választóról nevezett fogadó előtt már ott várakozik Bittly kocsija, Utasaink helyet foglalnak, a kocsis a lovak közé csap: megkezdődik az utazás. A szó ettől kezdve Bártfayé:

„21. s o m b a t. Égiháború, menykőhullás és zápor költének fel, de ismét elaludtam. 4 óra után felkelék s 5kor Budára Vörösmartyval. Nőm s Léní átkísérének csolnakon. Onnan a hétválasztó v foga-dótul indulánk el Bittly kocsiján. Leghátul ülénk: én, Vörösmarty, fiatal Karczag; előttünk Zuber Imre, See Károly (budai hajfodrász) és nője; legelől pedig Szekrényesy József és egy ismeretlen fiatal ember. Az idő kellemetes; az éjjeli zápor mind elveré a port. Mintegy 11kor Baracskára, jövénk. Ak-

kor már az ég borult volt s csepegett. Ebédeltünk. Egy óra után elindulánk s 4 óra után Fejérvárra ér-tünk. Eső csepegett. 6 óra tájban tovább indultunk: Vörösmarty, én; középet Szekrényesy, fodrász és fodrászné; elől gróf Kendeffynének két nőjelédje; Kata asszony, és Gecse Sári mint maga mondá Fráj. — Én még soha sem voltam Fejérváron túl, s így ér-dekes volt előttem az út s vidék, csak az idő tisztább lett volna. Bal felől a sárrét, jobb felől szőlők s imitt amott erdő. Első helység mellyet értünk Csor; Marics és Nedeczky birtoka. Azután Inota s félórai járásnyira Palota a régi várból készült tor-nyos kastéllyal hegyoldalban; Gróf Zichyek birják. Ott háltunk. Vörösmarty és Szekrényesy billiárdoz-ták. Vacsoráért nem akart a fogadós tőlem semmi fizetést, mivel Vörösmarty egyik bátyjának komája, úgy másnap a reggeliért sem; — adtam a pincérnek annak fejében ajándékot, melly a fizetést felérhetje. Egy szobában háltam Vörösmartyval. Az ég borús lévén * (csillagot — V. K.) nem láttam: de a ha-rangozást hallám.

22 d; v a s á r n a p. — 4 órakor felkeltünk s reg-gelzés után félőtkor tovább indulánk. Szekrényesy sokat ingerkedett a vele szemközt ülő Sáriival, s mondá, hogy azt álmodá, mintha vőlegénye lett volna. — Palotát elhagyván a szántóföldeken min-denütt igen igen sok bárányfark kórót (Verbascum: Himmelbrand) láttam; azon a tájon úgy nő az, mintha készakarva tenyésztenék. Az út mindenütt jó. A vidék dombos, völgyes, erdős. — Kikiritő — mint modják Mátyás király halas tava; s hogy ő készíteté azon négyszegkőfalat melly két dombot csatol össze egymással több száz lépésnyire a völ-gyön keresztül. Leszállottunk mindnyájan, hogy azt megtekinthessük. Az út épen e kőfal gáton vonul. — Azután jön Öskü helység. — E tájon a házak mind kőből vannak rakva, mert sok a kő: kivált a szántóföldeken úgy láthatni azokat, mint másutt a rögöket. — Jobbra-balra hegy-völgy. — Távolabb a dombokon sötét zöld erdők; de a fák törpe növésűek; Bakony erdeje idáig terjed. — Mintegy órajárányira Hajmáskér. — Az úton sok pattan-tyús katonával találkoztunk gyalog és kocsikon; sokan közülök nagy kaltkával s madarakkal marsí-roztak. — Az út kopár dombokon kanyarodik fel és alá; csak távolabb láthatni erdőket; némelyek sűrűbbek, mások ritkák; de a vidék általán véve sa-ját nemű kellemetes. Balra Weszprémtől egy dom-bon a levegőben látni az akasztófát, mellyen né-gyen száradnak együtt: köztük Milfait (Sobri tár-sa), Mógor, és még egy társ de neve nem jut eszem-

be; a negyedik valami mészáros 3 év óta ott függ. Weszprém (hol kocsisunk itatott) minden jelentés nélküli város, hegyen völgyön építve. Amin a szem megakad, egy csoport magasabb ház s néhány torony: ez lett volna hajdan a vár. — A hely, mennyire kivehetém, olyan Sárospatak forma, — és Ujhelynél talán alig szebb. — Weszprém megett mindinkább szaporodnak és sűrűbbek a dombok, hegyek; a völgyek mélyebbek és szűkebbek, — az erdő több. — Egy órányira zöld erdős hegy megül kibukkan Felső Őrs falunak vörösfedelű tornya festőileg. Nem sokára a völgy szorulatok közt Balaton tünedez elő, — jobbra, távolabb, Tihanyt pillantani meg két tornyú templomával a szirtfokon. Az út mind inkább partról lefelé kanyarodik egész Alsó Őrsig s a Balaton mentében vonul jobbra hegyek és szőlők aljában, Palozna, Nemes Kövesd és Arács helységken. — Arácstól egy negyed órányira délnyugat felé fekszik Füred (a fürdőhely), de csak akkor láthatni, midőn már az utas bele bukkan, mert katlanban fekszik. — Az egész vidék igen igen szép, és derült. — Másutt s máskor talán bővebben írom le. — Most csak azt jegyzem meg, hogy a megérkezés első pillanatában kedvtelen érzést gerjeszte bennem az, hogy a sétahely mellett, az úgy nevezett Horváth ház előtt a kocsi megállván, ott kellett állanom szállás nélkül, s magamat az oda csődült fürdői vendégek által bámultatnom, kik lármás muzsika mellett a sétahelyen fel s alá zsbongták csinos, sőt piperézett öltözetekben, mert a borús reggel s a tegnapi eső után kiderült napfény száz meg százakat húzott ki. Az idő 10—11 közt volt délelőtt. A kedvtelen érzés még inkább növekedett, midőn a Horváth ház Inspector a azt nyilatkoztatá, hogy ott nincs üres szoba, — mások pedig azt, hogy másutt sem kaphatni sehol. — Én már arról gondolkoztam, hogy egy-két pohár savanyú vizet iszom s ugyan azon alkalommal, melly hozott s vagy két óráig etetni fog, visszamegyek. De szerencsére Stuller a maga szobáját ajánlá, bár szűken leszünk is, míg valahol ürül számunkra. — Felmenénk Vörösmartyval, megberetváltkozánk, átöltözénk — s egy óra múlva mi is úgy járánk-kelénk ógyegelve mint a többi. — Félegykor a vendéglő ház nagy termében (melly zöld-vörös-fejér színekkel van kárpitozva) ebédelénk, mintegy 60—70 személy, s elég jól evénk, boron s kenyeren kívül 2 : két váltó ftért. — Ebéd után egy ideig a kávéházban mulatánk. Azután, 5 óra felé, Vörösmarty fürdeni ment a Balatonba (deszkából ott is készítették fürdőket), én pedig Lendvay színésszel a fürdő feletti dombon elvonuló

s angoly park módra idomított erdőcskébe sétálni menék. — A kanyargó árnyas utakon több sétálóval találkozánk: két tisztességesen öltözött korosabb asszonyval is, kik között egy gyönyörű arcú leányka lépdelt, virító színekkel s ragyogó szép szemmel, rózsza szín mantillában. Elhaladván mellettök, dicsegetekre fakadtam, mert valóban a lány hódító arcú volt. — Lendvay megsúgá: hogy a két asszony kereskedik, s a leány pedig portéka, s azt árul, amit megvásárolni nem lehet. Hallám később, hogy a postaház teli van kéjlányokkal: Pestről mindenféle színű, korú és szőrű egy sereg jöve oda. — Ezeknek a sétahelyen csak akkor szabad megjelenniök, amidőn a becsületes dámák onnan eltakarodnak, azaz olyanok, kik nyilván nem ismeretesek arról, hogy a postaházba tartoznának. — Este a színházba menék Vörösmartyval; Falusi lakodalom című vígjáték adatott. A bemenet ára 1 huszas. — Nem vacsoráltam. Éjtszakára átengedte a ház Inspector a Horváth fiscalisa szobáját, ki más napra váratott. Én lefeküdtem: Vörösmarty bálba ment.

23; hétfő. — Ma szobát kaptunk, a 20 számút 2ik emeletben, s beköltözködénk. Egy ideig a sétahelyen járdaltunk vízivás közben. A séta 125 lépés hosszú. Nagylevelű hársfák (de még fiatalok) sorban vannak ültetve s talán 8 vagy 10 sétaösvényt képeznek. Mintegy a közepén áll a savanyúvíz kútja. A felette álló szín vagy gloriette 8 oszlopú, mellyeken a zszindely-fedél nyugszik, toronykával a tetején. A vízivók négy oldalt akárhol állanak meg az oszlop nyílásokon, pohár víz nyújtatik fel nekik az e végre oda rendelt két szolga által. Belülről lépcsők vezetnek mind a négy oldalon le a forráshoz, melly gömbölyűre készített vörös márvány kútban fakadoz fel. A szolgák lent állanak s olyféle botokkal merítgetik a vizet, mint a golyókat szokták a billiárd lyukakból kikapni a marqueurök. A pohár, akárki ivott belőle, minden odanyújtás előtt kiöblítetik. A víz merítő szolgának nem fizet az ivó semmit, s annak tilalmas nem csak kívánni, de elfogadni is pénz ajándékot. Van a kút mellett asztalion könyv, mellybe akárki szabadon írhatja kívánságát, ha akarja. A sétahely végén, dél felé, (a Balaton felé) csinos kis épületkében tiszta árnyékszékek találatnak a vízivók számára. Az orvosok úgy szokták rendelni, hogy minden félórában egy poharat kell inni, s azonközben fel s alá járkálni. Némmely ember 6—8 pohárral iszik s annvi félórát szaladgál, többnyire délelőtt; de isznak délután is 5 óra után. Reggel már 5kor kezdik némelylek a vízivást, de legtöbben 8kor; az ivás ideje tart 11ig: akkor

rendszerint vasrostély borítottak a kútra, s csak a csöveken kifolyó vizet foghatni fel edényekbe. — En a nap minden részében s minden rend nélkül ittam, s legkisebb változást sem tapasztaltam. — A víz jó, kellemes ízű, de nem erős, bár némelyek azt állítják, hogy a fejbe úzi fel a vért s a hast hajtja. Tükörbe nézés, kalapemelés tiltók. — Reggeli 8 órától délig a sétatemen muzsika zeng, váltva cigány és német banda által. Ugyan ezek játszanak az ebéd felett is a nagy teremben, egy nap cigány más nap német.

Dél előtt kísértünk Arácsig én, Vörösmarty és Szabó Dávid. A levegő nem épen hűvös volt, de ezen is meleg, mert a napfényt fellegek boríták. Menet közben emlék virágokat szedegeték, s a könyvben lenyomám. Az arácsi temetőben két egeret találtunk egymáshoz szorulva; Szabó D. mind a kettőt ujjai közé kapta fel, s akkor látta, hogy a szegény állatkákat egészen ellepték a bolhák s halálig kínozzák.

Ebédelőnk. Később az erdőcskébe menénk ki: ott olvasott Vörösmarty fennhangon Shakespear King John (König Johann)-jából. Átfáztam az árnyékban. Visszajövén a sétatemen találkozánk Kisfaludy Sándorral, ki az nap érkezett Füredre, s szívesen szólott velünk. — A színházban „Zampa” adatt; Lendvay lépett föl. — Az ottani társaságnak s azon színházban nem kellene operákat adni, mert sem hely nincs, a hol mozoghassanak, sem díszítményeik, sem muzsikájuk ahhoz való. — Mikor Lendvay játszik vagy énekel, a bemenet 2 huszas. — A darab után vacsoráltunk Vörösmartyval az Eszterházy vfogadóban, de rosszul. Ott volt Kisfaludy S. is. — Hazajövet tisztán ragyogtak a csillagok. Láttam több ízben * (csillagot — V. K.) bár a levegő hideg volt. — Délelőtt találkoztam a sétányon Weisz Ágnessel, estve pedig a színházban Barkasyval, ki néhány napra jött csak Füredre.

24 d; ked d. — Vörösmarty 7 óra után fürdeni ment a Balatonba; én felöltözködven olvastam. Azután kimenék a sétányra, vizet ittam, reggeliztem, s ismét hozzá fogtam az iváshoz. Összeszólalkozánk hogy Tihanyba megyünk: Benyovszky Péter és Barkasy együtt; Vörösmarty s én Salamon kocsiján; Hajnik s Lendvay szinte együtt a Horváthén. — Benyovszky és Barkasy korábban indultak, — mi többen pedig 10 óra tájban. — Az út Füred helységén visz keresztül, mely alig van félóránnyira (gyalog) a fürdőtől; továbbá Aszófő helység alatt. Itten a korcsma házon e sorokat olvashatni:

Térj be hozzám barátom
Szomjas vagy a mint látom

Jó bort szűrök pénzedre
Váljék egészségedre.

Aszófő és Tihany közt csak egy futamodásnyi föld esik közben. Ez most kaszáló. Hossza — széle körülbelül egy. Mind jobbrul mind balrul a Balaton. A kaszáló alantabb fekvése világosan mutatja, hogy régen víz alatt feküdt, s Tihany valóságos sziget volt. — Keresztül haladván a kaszálón az út, felfelé kanyarodik, mert a félsziget több hegyből áll; közepe katlan. Azt tartják, hogy valaha tüzet hányt magából. Első, a mi szembe ötlött a félszigeten, egy régi templom omladék jobbrul. Az út szántóföldek között vezet. Akkor arattak s hordák be a szalmás éleket. — Tihany magában nem szép hely: a házak, mind kőből építve, rendetlenül állanak parton völgyön. A sziget keleti részén magas, de nem éppen meredek parton áll a két vöröstornyú templom s ez el összeragasztva az apátság, mely a templommal négyszeget képez. Homlok vagy elődala nyugatra néz. Az épület emeletes. Oda érvén, az ajtó előtt megállánk; kocsival nem járhatni be. Egy világi szolga jött előnkbe, s fölvezetett az Apát Úrhoz; Benyovszky és Barkasy már ott valának. A lépcső fából készült, de meredek. A szobák előtti tornác mind alul mind felül az épület három oldalán szabadon vezet; világos, bolthajtásos, tiszta: általában mindenütt csinosítást láthatni, pompa nélkül. Egyébiránt az épület s a templom körülbelül alig régiebb egy századnál. — Az Apát Úr, Brestyenszky Adalbert, igen szívesen fogadott. Inkább magas mint alacsony természetű, s mintegy 48—50 éves. Nem kövér: akkor meghűtés miatt változást érzett. Arca nyílt és bizodalmas; magaviselete nyájas; előadása világos, mívelt s mutatja a tanult és gondolkozó férfit. Több évig (húszon felül) a matematikai tudományok oktatója volt Győrött. Utazott külföldön. Haszontalan vagy helytelen szót nem hallék tőle; világ s ember ismeretei helyesek, nézetei korszerűek. Velünk, vendégeivel magyarul szólott, és pedig szépen: de úgy vevém észre, németül is jól s mívelten beszél. — Gyengélkedése mellett is maga ajánlkozott kísérőül a visszhang helyére, mert ezt még dél előtt kívántuk megismerni. A templom s apátság előtt rakás gyermek, fiúk és lányok szoktak ógyelegni, s mihelyt idegenek érkeznek, nagy zsbajjal körül veszik az embert s kínálgatják csigáikat, kagylóikat s a kecskeköröm alakú kövecskéket, miket a Balaton partján szedegetnek össze. — S különös, hogy illyenmű s alakú kövek csak itt találtnak. Kínálkoznak vezetőül is a visszhang helyére. Most is így történt. Mihelyt az

épületből kijövénk, marokkal nyújtogaták ritkaságait egyik olcsóbban a másiknál oly annyira, hogy a concurrentia egy krajcárra is leszállítá némelyek ajánlását. Illy kínálgatások közt menénk egy pár száz lépésnyire a templom éjszakai oldalán emelkedő dombra. Ott arccal a templom felé fordultunk. Az Apát mondá a bennünket követő gyermek csoportnak: kiáltatok! s idétlen láрма kerekédék fel a visító szájakból, — egyszerre mintha elvágta volna megállott minden, s az echo szelidebben visszazengé a szózavart. Csak tiszta és csendes időben visszhangzik jól; most a szél, a mint csapatonként futt, elkapkodá a kiáltást: de némelykor tisztán és érthetően adá vissza. A többi közt a gyermekek íme szavai: Füred nincs ide messez csak hogy az útja hosszú. (NB ott hosszú mondanak nem hosszú). — Mondá tovább az Apát: ne nevessetek is. — Nevettek: — s irtoztató kacaj támadt a templomtól vissza. — Lendvay is káltá sebesen: répa reték mogyoró ritkán rikít reggel a rigó — s visszahallók ezt is, s még más egyebeket, de a mellyek már nem jutnak eszembe. Az echo csendes időben 16 szótagot, pentametert, hexametert kiált vissza. Legérthetőbben azon szótagokat és szavakat, mellyekben r betű van. Mi vendégek az elég meredek domb tetejére is feljutottunk, de az Apát a visszhang pontjánál maradt. Oda fen Aspleniumot téptem a köszirtrül emlékezetre. Vörösmarty a lármásan kínáló gyermekeket azzal csendesíté le, hogy kérdé: tanultak-e valamit? ő csak attól veszi át a kagylót s követ, ki olvasni fog; két fiú rászánta magát, olvasott, s egy pár garast kapott. Én pedig a legfiatalabbat néztem ki (talán 5 vagy 6 éves lányka volt), s ez kalapomba önté a mi markában volt; hanem ezt látván a többi, rajként rohant rám; s annyit öntének kalapomba, hogy majd kiszakadt s elkapkodák kezemből garasaimat s krajcáraimat. A torny óra tizenkettőt ütött; harangoztak, s visszamenénk. Vagy félóráig ismét az Apát szobájában beszélgeténk, azután lementünk ebédre. A refectorium alacson bolthajtású, de elég tágas; falai zöldre festvék. Ebédnél mintegy 16-an valánk, t. i. mi vendégek Benyovszky, Barkasy, Vörösmarty, én, Hajnik, Lendvay; az ott tanyázó Don Miquel ezredből egy orvos, és egy Győri rajz tanító, (világiak); azután az Apát Úr s néhány Benedictinus; — ezek most Tihanyban nyolcan vannak. — Az ebéd, vesztegetés nélkül, igen jó volt. Ittunk vörös és fehér ottani termésű igen derék bort; ittunk pezsgőt is. — Az Apát ránk köszönté poharát: Benyovszky vissza köszönté. — Evés közben s ki-

vált az ebéd végén tüzzel szólott s igen jelesen az Apát egyről másról, kivált a nevelés-tanítás felől, mellyben oly huzamos ideig szép tapasztalása volt. Ebéd után megmutogató a templomot. Nem igen nagy. A nagy oltár (mit csak most láttam először), sokkal magasabb helyen áll, s lépcsőkön kell a sanctuariumba menni fel: alatta úgy nevezett catacomba van. Itt látszik jobb oldalon a falban egy kőszir fedél vagy ravatal s azon egy hosszúkás egyszerű kereszt magasra vésvé: azt tartják, hogy 1. András király koporsójáruul került, ki az Apátság alapítója s ott temetteték el; de az Apát ezt nem állítá mint bizonyost. A templom s Apátság hajdan más helyen állott, magasabb ponton, arra felé, hol az Aspleniumot szakítám a szikláról, sőt még azon túl a hegy tetőn; az említett kereszt fedél onnan hozatott ide, midőn a mostani templom épült, s csak a hagyomány tartja 1. András koporsófedelének. — Azután a könyvtárba menénk, mellynek nagyobb részét azon könyvek teszik, miket Brestyenzsky, mint saját gyűjteményét, Győrből hozott magával. Ugyan ő emlité, hogy gondja alá veendi ezt is, s egyéb intézeteket szándékozik tenni javítás és szépítés tekintetében, nevezet szerint az egész partot az Apátság épületétől egészen le a Balatonig scarpizotatni szándékozik. — Megmutogató a könyvtár közepén álló egy ládában a cristallisatio azon számtalan alakjait, mellyeket fából, szabad kézel, azon feljebb említett donmiqueli orvos faragott, ki velünk ebédelt. E gyűjtemény, ha jól emlékezem, a Győri Physicum Múzeum számára készült.

Megköszönvén a szíves fogadtatást búcsút vevénk. Az Apát Úr egészen lelkisére. Menés közben alkalmam lón említésbe hozni, hogy 1821-ben Pesten, a Gróf Károlyi kertben szólottam vele először, midőn Olsavszkyt meglátogató, „Igen, igen! mondá, emlékezem: Ols. nekem sógorom. Kezemet szorítá meg; Vörösmarty; pedig megölelé, megcsókolá a lépcsőnél, különösen örvendő, hogy vele megismerkedett. — Az Apátság előtt elnyúló kis téren állottak a kocsik már akkor: ezeket a völgybe rendeltük le; mi pedig egy fiút vevén magunk mellé, gyalog indulánk el a Remeteséget megtekinteni. Mert a tihanyi sziget keletéjszakai részén, a Balatonra söppedő hegy oldalában két kisebb és két nagyobb barlang találkozik, s ez utóbbi mind kettőt valaha remeték lakták. Az Apátságtól mintegy félórányira esnek távol. Az út most szőlők alatt viszen oda; és hol ezek végződnek a hegyoldal meredekebb, s csak keskeny ösvény vezet odáig a szikla oldalban. Balról magas szirtfalak: jobbról mélység egész le a Ba-

latonig, de a melly nem épen szédítő (mint nekem előre mondák Füreden), nem veszedelmes, s törpe bokrokkal és tuskéval benőtt, úgy, hogy a lecsúzás esetében is könnyen föltarthatná magát az ember. — A két barlang csak ugyan jeleit hordja annak, hogy lakásul szolgáltanak: mert rakott körállal van mind az egyik mind a másik elválasztva, s két-két rejtéket vagy szobát képez mindenik; az egyikben tűzhely nyomait is láthatni, sziklában véssett ablakot, ülő helyet s a t. — Ezeket látván gondolat villant föl bennem a localitást regénynek használni meg. — Ha valahol, itt bizonyára alkaiom lehet arra: Tihany, régente sziget, a Balaton vizeitől körülharsogva; a magány s elvonultság, hajdan erdőség, mire a bokrok mutatnak; fen, a bérc tetején Apátság, — itt a sziklaoldalban természettől alkotott s kézzel is készített remeteségek, mind magányi hely a kesergő, vagy világot unt szív elvonulására, vak és nem vak buzgóságú ájtatosság gyakorlására; s ehhez gondolva a régibb kori életmódot, szokást, történetet s a t. — Megkerültük ezen keletéjszaki hegy derekát, s a nyugati részen kanyarodó úton találtuk szekereinket; fölülénk s a völgyön keresztül, kaszálók, szántó- s kukoricaföldek közt a félsziget nyugati oldalára kocsiztunk, hogy az ott emelkedő úgy nevezett Csúcs hegyre, melly a félszigeten a legmagosabb, fölmenjünk. Ismételve jegyzem meg: hogy a tihanyi félsziget köröskörül hegyekből áll, mellyeknek lábait a Balaton mossa, s mellyek néhol meredeken szakadnak le, másutt lejtősen. Az egész olyan, mint valamely vár hegy-bástyákkal körítve: belseje öböl vagy katlan alakú völgy; s itt majd nem épen olly kanyarulatú tó áll mint a millyen nagyban a Balaton. Természetesen a völgy aljában, hol a föld nedvesebb réteg és kaszálók állanak, a hegy oldalakon szántóföldek s a még bércesebb helyeken szőlők. A déli és nyugati dombokon pedig, hol sűrűbb hol ritkább erdők zöldelnek; de látszik, hogy valaha e részben nem sok kímélés gyakoroltatott, mert a hegyek csúcsai, bár nyomát viselik az erdőségnek, de nagy részint kopárak, legfőlebb bokor és túske fanyalag még hátaikon.

A hegy tövébe érvén ott hagyánk szekereinket, s gyalog menénk. A följárás azon az oldalon ritkán álló cserfák s bokrok közt viszen, s nem épen meredek. A fiún kívül, ki bennünket a remete barlangokhoz vezet, midőn itt leszállánk, egy erdősész is bekínálkozik vezetőkül. Az egész félsziget szirtes, köves; a föld kopár, s trágyázás nélkül nehezen fogná megteremni az életnemüket. Néhol vö-

rös nem csak a föld de a kő is. Azt tartják, hogy valaha tüzet hányt, s találkozik lávanemű kő is ott. Egyébiránt láttam, kivált a Csúcs hegyen fehér palakövet is (Schiferstein) és bazalt rétegeket. — Tihany helység alatt, a völgyben, hol a kaszálók kezdődnek jökora nagyságú tó láttatik, náddal beszegett s a Balaton alakjához hasonlító. — Mind ezeket már délelőtt szekerezés közben is futólag észrehevém: de most a Csúcs hegy tetejéről nem csak az egész félszigetet, hanem az egész Balaton vidéket beláthatám. Valóban gyönyörű és nagy szerű látmány! mind kelet mind nyugat felé víz, mellynek végei a láthatárral összefolynak: délnyugatról a somogyi partok s azokon faluk, messze fejelő tornyaikkal és házaikkal s megettők szeliden emelkedett kékelő dombok és hegyek. Északról szinte hegylánc, szőlőkkel és erdővel zöldelve. Ezek végében, de magányosan és sziget gyanánt, a Balatonra dül a Badacsonyi hegy. — Sokáig csodáltuk a vidék szépségeit. Utóbb megtekintők a Csúcshegy tetején látható egykori őrtorony maradványait, mellyről az Apát Úr is tett említést beszéd közben, — úgy az alatta lévő kéményes barlangot. — Benyovszky és Barkasy visszamentek és elszekereztek: mi pedig többen nagy kódarabokat feszítgettünk a hegyormon s a Balatonba gördítettük le. — Néhány immortellevirágot (Napoleons Blume) téptem ott, s magammal hozám emlékül. — 6 óra előtt elindultunk onnan s félhétkor már Füreden valánk. A színházban „Nagy világ tónja” adatott meglehetősen. Vacsoráltunk. Hazamenet az eget szép csillagoknak láttam. Ma estve néhány összeállott fiatal úr táncmulatságot adott: de oda sem Vörösmarty sem én nem mentünk.

25 ; szerda: — Reggeli után a sétahelyen beszélgettem egy ideig Sztankovvánszkyval (Tolna Vgyei Főjegyzővel) mi közben néhány pohár savanyú vizet ittam. Kisfaludy Sándor átadott 180 ftot, hogy Pesten Fáy András kezébe szolgáltatassam. — Beszélgettünk azután a sétahelyen: Dubraviczky Alispán, Kisfaludy, Benyovszky, Barkasy, Vörösmarty, Sztankovvánszky s én. — Kisétáltunk Arácsra és a völgybe Vörösmarty, Barkasy, Hajnik és én; déltájban visszajövének. Együtt ebédeltünk. Eső kezdett esni, melly mindég sűrűbbe vált. E körülmény gátolta a szándékolt hajozást a Balatonon, mellynek annyival inkább örültünk, mivel Gr. Ráday Gedeon viszhangot fedezett föl a vizen épen Füred előtt. — Ebédlés alatt Toth Lóricz jött meg néhányad magával a másnap tartandó, és ott nevezetes Anna bábra. Mivel Bittly kocsija, mellyen

jött, mindjárt délután vissza menendő vala, elhátározám magamat a vissza utazásra. Elindultam délután 4 órakor, egyedül, sűrű esőben. Nagyon szerettem, hogy egyedül jöhetek minden útitárs nélkül; így szabadon s háborítatlanul gondolkodhattam. — Weszprémben egy félóraig megállottunk, mert valaki jönni akart; de nem jött; hihetőleg a tergeteg miatt nem volt kedve. Vert az eső, hideg széllel egész Palotáig, hova 9 óra tájban értem be. Ott maradtam éjszakára, de nem azon fogadóban, hol júl. 21kén. — Sokat, igen sokat gondolkodtam Füredtől Palotáig. S épen harangoztak estére, midőn útitárcámba e szavakat jegyezgetém írónnal, (honnán azután itthon írtam által azokat a jelen naplóba); s így ha az eső miatt nem láthaték is csillagot, hallám a harangszót.

26 d; csütörtök. — Palotáról félnégykor reggel indulván 6 óra tájban Fejérvárra jöttem, nagy szél s hidegben. Reggeliztem a Sasnál, ott t. i. hol

1836ki Novemb. elején háltunk. 8 órakor Pest felé folytatám utamat Bittly kocsján, én s egy vén kisasszony; egy Fejérvári Theologiae Professor azon vén kisasszony bátyja; egy zsidó; egy maschinista, és egy kereskedőféle fiatal ember. Baracsán ebédeltünk. 6 órakor Budára érkeztünk. Azonnal jöttem át fiakeren. Itthon egészségben találtam mindnyájokat. A Bécsből jött házibútor már el vala rendelve a szobákban. Itt találtam Bajzát és nőjét.

27 d; péntek. — Kezemhez adatott P... levele Júl 20 s 16ról. Jött hozzám Fodor Nkárolyi számvevő s előadá bajait. Elmenék vele Wolfinger zsidóhoz s Maroccanerbe s elintéztük a felakadást. Délután írtam jelen naplómba a Füredről szóló jegyzeteket. Jött hozzám Jóska öcsém. Visszalátogattam nőmmel Bajzáékat. Azután elmentem sétálni s voltam a bálvány utczában is. Az idő egész nap szeles, borongós; az est csillagatlan."

Vörös Károly

Jegyzetek

Bárfay László életére és munkásságára ld. Kalmár Ödön: Bárfay László. Bp. 1937. (Ciszterci értekezések.) Lakásának képe, az Orlay által megfestett jelenettel, többfelé reprodukálva: mi a Magyar Művelődéstörténet (Bp. 1941) V. k. 364. lapján ábrázolat vettük alapul; az ott látható személyek megfejtése: Rexa Dezső: Pestre... Bp. 1928. XXXII. kép.

Bárfay naplói az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában Quart. Hung. 1122. jelzet alatt találhatók: az itt közölt részletet némi kihagyásokkal (elsősorban Vörösmarty személyét állítva a középpontba) kiadta Lukács Sándor: Vörösmarty Mihály 1800—1855. Bp. 1958. 241—244. l. Vörösmartyra legújabbán ld. Tóth Dezső: Vörösmarty Mihály Bp. 1957. Irodalomtörténeti Könyvtár I. sz.

A füredi társaság tagjaira Szinyei Magyar írók élete és munkái c. közismert életrajz gyűjteményét használtuk: Szekrényesyre XII. 622. k. 1. feleségére: Csatkai Endre kiad.: zadjeli Schlachta Etelka soproni napló. Sopron 1943. — életrajza a bevezetésben: Stullerre XIII. k. 93. l.; Szabó Dávidra XIII. k. 172—73. l.; Salamonnra XII. k. 75. l.; Hajnikra IV. k. 281—82. l.; Brestyenszkyre I. k. 1337—38. l.; Sztan-

kovánszkyra XIII. k. 1120. l.; Dubraviczkyre II. k. 1098. l.; Tóth Lőrinczre XIV. k. 419—27. l.; Benyovszkyra Barta István: Ki írta Kőlcsey „Wesselényi védelme” c. munkáját? Századok 1961. Trosányi Zsolt: A „Wesselényi védelme” szerzőségének kérdéséhez. Századok 1961. 836—841. l.

Az Informations Protocol bejegyzését közli Lukácsy i. m. 245. l. Vörösmarty idézete A füredi szívhalászatból: Összes művei. Új, jutányos kiadás. Pest 1876. VI. kötet. Az idézetben jellemzően állnak szemben egymással a hagyományos Balaton-kép Berzsenyit és Himfyt idéző elemei s a nemzeti elmaradottságról szóló sorok; a gyermek Magyarországról szóló gondolat különben Széchényinél is megvan (Világ), de jellemző, hogy Vörösmarty az ott optimista kicsengést itt pesszimistává változtatja.

A szöveget az idézett jelzet alatt fekvő füzetek közül a II. 2v—5r lapjairól közöljük, kihagyás nélkül, ragaszkodva az eredeti helyesíráshoz; kivéve a Bárfay által még következetesen alkalmazott aposztróf és a cz használatát. Az interpunkciót is csak néhány helyen változtattuk.

Verf. veröffentlicht einen Teil aus dem mangelhaft erhalten gebliebenen Tagebuch von László Bártfay (1797—1855), Justizrat eines der reichsten ungarischen Aristokraten, des Grafen György Károlyi, der der Hausherr eines der bedeutendsten Literatensalons der Hauptstadt im Reformzeitalter war. Es werden darin die Tage 22—25. Juli 1838. verbracht in Balatonfüred, geschildert. Bártfay hat jene Tage in Gesellschaft des bedeutendsten ungarischen Dichters jener Zeit Mihály Vörösmarty, seines intimen Freundes, verbracht. Der vorgelegte Text ist aber nicht nur literaturgeschichtlich interessant, sondern auch deshalb, weil einesteils darin ein sehr ausführliches und anschauliches Bild von Balatonfüred und Tihany, vom Kurortleben jener Zeit gegeben ist, — und weil anderenteils jene Schichte der Gesellschaft (und mittelbar deren politische Auffassung und literarischer Geschmack) geschildert wird, die in diesen Jahren Balatonfüred besucht hat.

Verf. macht jene Persönlichkeiten bekannt, mit denen Vörösmarty und Bártfay in diesen Tagen verkehrten und stellt fest, dass alle diese zu der Führungsschicht des liberalen Adelstandes und der Intellektuellen der ungarischen bürgerlichen Reformbewegung gehörten und deren Namen im J. 1848

manchmal in wichtigen Positionen zu finden sind.

Die Rolle des kulturellen und gesellschaftlichen Mittelpunktes der Balatongegend spielt Anfang des vorigen Jahrhunderts Keszthely, Sitz des Grafen György Festetics, später, in den 20-er Jahren, Badacsony, Treffpunkt der wohlhabenden Adeligen in der Weinlesezeit, und schliesslich in den 30-er Jahren der Kurort Balatonfüred, welcher der beliebte Aufenthaltsort der weniger reichen, hauptsächlich hauptstädtischen Intelligenz und des verbürgerlichenden, liberalen Adelstandes wurde. Die ungebundenen Formen des Kurortlebens ermöglichen den Austausch der Ideen und die politischen Besprechungen ohne Aufsehen. Das Polizeiministerium von Wien lässt deshalb Balatonfüred durch Spionen beobachten. Das Zusammentreffen von Vörösmarty, Bártfay und ihrer Freunde in Balatonfüred wird in den Berichten der Polizeiministeriums als geheim-politische, oppositionelle Besprechung behandelt, wahrscheinlich unbegründet. Die in den Berichten beanstandeten Anschauungen der Teilnehmenden gehörten nämlich damals schon zur allgemeinen politischen Auffassung einer breiten Volksschichte in Ungarn, darunter eben der des Balatonfüred besuchenden Publikums.

Károly Vörös

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several columns and is mostly illegible due to low contrast and noise.